

Окружни суд у Приједору

Кецман Марко,
виши стручни сарадник

Једногодишњи рок застарјелости- дилеме и проблеми у пракси

Приједор

05.02.2019.године

Увод

Закон о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“ број 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и „Службени гласник Републике Српске“ број 17/93, 3/96, 39/03 и 74/14 – у даљем тексту ЗОО) у глави IV, одјељак 4. регулише институт застарјелости потраживања. Правна правила садржана у ЗОО су углавном преузета из Закона о застарјелости потраживања из 1953.године (Сл. Лист ФНРЈ бр. 40/53) тако да иста, без већих измјена, у нашем правном поретку егзистирају више од 60 година. Без обзира на ту чињеницу, у пракси се појавио читав низ дилема везаних за овај институт за које ни до данас није пронађен јединствен одговор. Лоша економска ситуација у нашој земљи у постратном периоду, велики број незапослених грађана те уопште пад економске моћи становништва је резултирао милоинским дуговањима грађана за испоручену електричну и топлотну енергију, плин, воду итд. То је за посљедицу имало и пораст броја судских спорова. Према подацима којима располаже ВСТВ БиХ укупан број комуналних предмета пред судовима у Босни и Херцеговини износи цца 1.800.000. Само у Опћинском суду у Сарајеву укупно има 903.164 неријешена комунална предмета, а вриједност потраживања путем ових предмета је око 148.823.714,54 КМ.¹ Једно од централних питања које се поставља код рјешавања оваквих предмета је свакако и питање застарјелости потраживања. Приговор застарјелости који тужени у оваквим споровима истичу је најчешћи разлог оспоравања тужбеног захтјева.

Застарјелост- појам

Застарјелост потраживања (*praescriptio extinctiva*) је један од начина престанка облигација усљед протеча времена и пасивног понашања повјериоца. Застарјелост стога садржи два битна елемента: протек времена и људску вољу. Сам протек времена не доводи до застарјелости, већ је потребно да се њему придружи и воља субјекта у чију корист вријеме тече.² Приговор застарјелости потраживања представља материјалноправни приговор о коме суд не води рачуна по службеној дужности како то прописује и одредба члана 360. став 2. ЗОО. Истицањем овог приговора тужени не оспорава пуноважан настанак тужиоачевог права али указује да тужилац своје право не може остварити принудним путем.³ Ово стога што протеком времена тужилац не губи само право већ захтјев за пружање правне заштите. Дакле, застарјело потраживање слаби и постаје натурална (неутужива) облигација па дужник који плати застарјело потраживање не може тражити враћање по правилима о стицању без основа.

У теорији се постајање установе застарјелости правда различитим разлозима али претеже онај који се тиче понашања самог титулара права па је његово пасивно држање према остваривању свог права санкционисано ускраћивањем заштите тог права. ЗОО је почетак рока застарјелости везао за доспјелост потраживања, а код обавеза које гласе на

¹ <https://www.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=77456>

² Коментар Закона о облигационим односима, „Савремена администрација“, Београд, 1983. година, страна 1118

³ Парнично процесно право, Правни факултет Бања Лука, Бања Лука 2010.година, стр. 336

нечињење, пропуштање или трпљење за дан кад је дужник поступио противно обавези. Застарјелост наступа кад истекне последњи дан законом прописаног рока (члан 362.) У погледу самог рока, разликујемо општи рок застарјелости од 10 година који се примјењује ако није одређен неки други рок застарјелост, те посебне (специјалне) рокове застарјелости за поједине врсте потраживања.

Једногодишњи рок застарјелости

Као што је речено, пред судовима у БиХ се води велики број тзв. комуналних предмета. За овакву врсту потраживања ЗОО је прописао најкраћи- једногодишњи рок застарјелости. Тако је одредбом члана 378. прописано да за једну годину застарјевају:

- 1) потраживање накнаде за испоручену електричну и топлотну енергију, плин, воду, за димничарске услуге и за одржавање чистоће, кад је испорука односно услуга извршена за потребе домаћинства;
- 2) потраживање радио-станице и радио-телевизијске станице за употребу радио-пријемника и телевизијског пријемника;
- 3) потраживање поште, телеграфа и телефона за употребу телефона и поштанских преградака, као и друга њихова потраживања која се наплаћују у тромесечним или краћим роковима;
- 4) потраживање претплате на повремене публикације, рачунајући од истека времена за које је публикација наручена.

Разлози којима се законодавац руководио код одређивања овако кратког рока леже у чињеници да се ради о услугама које се пружају континуирано а исте се обрачунавају обично у мјесечним или неким другим краћим роковима. Данашњи модерни живот у граду сам по себи намеће нужност кориштења оваквих услуга, па је стога потребно осигурати и да потраживања за те услуге неактивношћу повјериоца не достигну висок износ. С обзиром да је ријеч о континуираној испоруци да постоји велики броја испорука, а самим тим и уплата, дужи рокови застаре би увелико отежали и евентуално доказивање јер би примаоци испорука морали чувати читаву гомилу докумената о уплати.

Одредбом става 2. наведеног члана је прописано заједничко правило за све врсте ових потраживања. Тако застарјевање тече иако су испоруке или услуге продужене. Ово правило у потпуности одговара природи самих потраживања, јер је ријеч о повременим потраживањима која доспјевају најчешће мјесечно. То значи да застарјелост тече одвојено за сваку извршену испоруку, па плаћање за каснији период нема значај признања ранијег дуга у смислу члана 387. став 2. Управо ово питање је у пракси изазвало доста недоумица и опречних ставова о чему ће у наставку бити ријечи.

Прекид застарјевања

Уопштено посматрано, рок представља одређен протек времена или одређен тренутак у времену за који се веже почетак или престанак дејства неког правног посла. У том смислу, рок је будућа извјесна чињеница која ће се са сигурношћу десити. Рок застарјелости по својој природи представља строги (императивни) рок. То значи да субјекти облигационих односа не могу својом вољом мијењати дужину рока застарјелости прописаног законом, нити пак могу одредити да застарјелост неће тећи за неко вријеме како то прописује одредба члана 364. ЗОО. Међутим, у току трајања застарјелости могу наступити одређене околности чија правна последица јесте прекид рока застарјелости. Послије прекида застарјевање почиње тећи изнова а вријеме које је протекло прије прекида не рачуна се у рок застарјелости како то прописује одредба члана 392. ЗОО. Дакле, прекид дјелује радикално јер брише већ протекло вријеме застарјелости и она почиње тећи изнова у пуном трајању.⁴ До прекида застарјелости може доћи само усљед активности учесника облигационог односа, али не и њиховим пасивним држањем. У том смислу можемо разликовати двије врсте разлога који доводе до прекида застарјелости: први се налазе на страни повјериоца а други на страни дужника.

Прије свега, подизање тужбе, или нека друга радња повјериоца предузета против дужника пред судом или другим надлежним органом а у циљу утврђивања, обезбјеђења или остварења потраживања доводи до прекида застарјелости. Овде је дакле ријеч о радњи коју предузима повјерилац са тачно одређеним циљем а која за дејство има прекид застарјелости. Да би последица прекида застарјелости заиста и наступила потребно је да радња коју је повјерилац предузео буде успјешна односно да се поступак пред надлежним органом заиста оконча на начин да му омогући реализацију његовог права. Уколико пак повјерилац одустане од тужбе односно друге предузете радње сматра се да до прекида није ни дошло како то прописује одредба члана 389. став 1. ЗОО. Иста је последица уколико тужба буде одбачена или одбијена.

Највише недоумице у пракси су пак изазвале радње које предузима дужник а које за последицу имају прекид застарјелости јер у пракси није направљена разлика између два различита института- прекида и одрицања од застарјелости.

Тако ЗОО у члану 387. прописује да се застаревање прекида када дужник призна дуг при чему се признање дуга може учинити не само изјавом повериоцу, него и на посредан начин, као што су давање отплате, плаћање камате, давање обезбјеђења. Дужник признање може учинити непосредно (писменим или усменим путем) али и посредно давањем отплате, плаћањем камате или давањем обезбјеђења. Судска пракса је дуго стајала на становишту да је повременим уплатама које је вршио дужник, при чему није наводио на који се период дуга те уплате односе, тужени прекидао застарјелост. Овај став није споран и он је правилно заснован на наведеној одредби члана 387. став 2. ЗОО. Спорно је међутим што су судови погрешно сматрали да се прекид застарјелости односи на цјелокупно потраживање повјериоца, које се неријетко односи на период од неколико година. Овакав став нема своје упориште у закону код чињенице да је ријеч о повременим потраживањима која доспијевају углавном мјесечно због чега и застарјелост тече одвојено за сваку испоруку, како то налаже и одредба члана 378. став 2. Овде је битно

⁴ Коментар Закона о облигационим односима, „Савремена администрација“, Београд, 1983. година, страна 1153

напоменути двије ствари. Прије свега, застарјелост наступа кад протекне законом прописано вријеме а у овом случају је то период од годину дана. Друго, институт прекида застарјелости се може примјенити само док застарјелост тече. Кад она једном наступи не може се више прекинути. У том случају је једино могућа примјена института одрицања од застарјелости.

Одрицање од застарјелости

За разлику од прекида застарјелости до кога може доћи и конклюдентним радњама дужника, одрицање од застарјелости подразумјева квалификовано признање, јер одредба члана 366. ЗОО захтјева да признање буде у писменој форми. Неразликовање ова два института је у пракси доводило до апсурдних ситуација. Тако би нпр. дужник уплатом дуга за испоручену електричну енергију извршеном 17.05.2012.године, при чему није навео на који дуг се та уплата односи, прекинуо застару, па га је суд обавезао да плати дуг за цјелокупан утужени период од 03.05.2000.године до 30.09.2013.године. Дакле, дужник је извршеном уплатом из 2012.године прекинуо застарјелост иако је она наступила прије више од 10 година.

Иако прекид и одрицање од застарјелости производе исте правне учинке, јер и након одрицања од застарјелости рок почиње тећи изнова ипак је ријеч о два различита института. Законодавац је за одрицање од застарјелости предвидио посебан услов-форму у којој се изјава о одрицању мора дати. Разлог томе лежи у чињеници да је интенција законодавца била да упозори дужника на могуће штетне посљедице одрицања, јер дужник тиме преузима обавезу испуњења коју по закону више није дужан учинити.⁵

Одредба члана 366. ЗОО прописује да признање застарјеле обавезе мора бити писмено. Стога је форма у којој дужник изврши признање битан услов за њену пуноважност (*forma ad solemnitatem*).

Застој застарјевања

Поред прекида и одрицања, на ток застарјелости могу утицати одређени разлози који доводе до његовог застоја. Ријеч је о околностима које спријечавају почетак, ток или навршавање застарјелости (*impedimenta praescriptionis*). На сам ток застарјелости застој дјелује тако што тај ток зауставља тако да се вријеме док препрека траје не урачунава у рок застарјелости. За разлику од прекида и одрицања, застој не поништава протекло вријеме јер, након што препрека отпадне, рок наставља да тече а вријеме које је протекло прије застоја рачуна се у рок застарјелости како то прописује одредба члана 384. ЗОО. Такође, до застоја застарјелости долази без обзира на вољу повјериоца или дужника, самим наступањем правно релевантних чињеница, док до прекида односно одрицања долази искључиво радњом повјериоца односно дужника.

---

⁵ Коментар закона о обвезним односима, Загреб 1978.година, стр 1304

ЗОО је у члановима од 381 до предвидио да застарјелости не тече:

- 1) између брачних другова
- 2) између родитеља и деце док траје родитељско право;
- 3) између штићеника и његовог стараоца, као и органа старатељства, за време трајања старатељства и док не буду положени рачуни
- 4) између два лица која живе у ванбрачној заједници, док та заједница постоји
- 5) за време мобилизације, у случају непосредне ратне опасности или рата у погледу потраживања лица на војној дужности
- 6) у погледу потраживања која имају лица запослена у туђем домаћинству према послодавцу или члановима његове породице који заједно са њиме живе, све док тај радни однос траје
- 7) Застаревање не тече за све време за које повериоцу није било могуће због несавладивих препрека да судским путем захтева испуњење обавезе
- 8) застарелост потраживања малолетника који нема заступника и другог пословно неспособног лица без заступника, не може наступити док не протекне две године од кад су постала потпуно пословно способна, или од кад су добили заступника
- 9) Застарелост према лицу које се налази на одслужењу војног рока или на војној вежби не може наступити док не протекну три месеца од одслужења војног рока или престанка војне вежбе.

Због природе потраживања која застарјевају у року од једне године, ови разнородни разлози застоја застарјевања ће се у пракси врло ријетко сретати.

Одлучивање о приговору застарјелости

Као што је раније речено, о приговору застарјелости суд не води рачуна по службеној дужности већ је потребно да га тужени у току поступка истакне. Тај приговор дужник може истаћи већ у одговору на тужбу, с обзиром да одговор на тужбу мора садржавати разлоге из којих се тужбени захтјев оспорава, чињенице на којима тужени заснива своје наводе те доказе којима се те чињенице утврђују како то прописује одредба члана 71. Закона о парничном поступку (у даљем тексту: ЗПП). Ово стога што истицањем материјалноправног приговора тужени преузима улогу тужиоца те је на њему терет доказивања.⁶ У практичном смислу, због природе самог приговора застарјелости, довољно је само његово истицање. Наиме, повјерилац, који је у позицији тужиоца, пред судом изводи доказе на основу којих се утврђује основ и висина његовог потраживања. Углавном се изводе само материјални докази (уговори, рачуни, изводи из пословних књига) те у неким случајевима и вјештачење по вјештаку финансијске струке. У таквој ситуацији, довољно је да дужник (тужени) истакне приговор застарјелости и означи потраживања која сматра застарјелим а све остале чињенице које су потребне да би о таквом приговору одлучио, суд ће пронаћи у доказима тужиоца.

За правилно одлучивање о наведеном приговору суд мора утврдити тренутак доспећа обавезе, који се рок застарјелости примјењује, те тренутак кад је застарјелост наступила. С обзиром на то, тужени приговор застарјелости може истаћи не само у одговору на тужбу, већ и на припремном рочишту те рочишту за главну расправу. Овде

⁶ Парнично процесно право, Бања Лука 2010. година, страна 336

је битно напоменути да након тог тренутка, дакле након што је главна расправа закључена, тужени приговор више не може истаћи. Одредба члана 207.став 3. ЗПП прописује да се приговор застаре који није изнесен пред првостепеним судом не може износити у жалби. Према томе, након закључења главне расправе тужени је преклудираан у свом праву да истиче застарјелост потраживања и он не може устати са новом тужбом ради утврђења да тај дуг не постоји.⁷ Забраном истицања приговора застарјелости у жалбеном поступку законодавац је санкционисао несасвјесне странке које су први пут у жалби истицале овај приговор који се сматрао новом чињеницом што је био разлог за укидање првостепене пресуде због погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања.⁸

На крају ваља рећи и да о приговору застарјелости суд одлучује у пресуди а с обзиром да је у питању материјалноправни приговор његова основаност доводи до одбијања тужбеног захтјева.

Закључак

Застарјелост потраживања (*praescriptio extinctiva*) је један од начина престанка облигација усљед протека времена и пасивног понашања повјериоца. Приговор застарјелости који тужени у комуналним споровима истичу је најчешћи разлог оспоравања тужбеног захтјева. Овај приговор представља материјалноправни приговор о коме суд не води рачуна по службеној дужности и његовим истицањем тужени не оспорава пуноважан настанак тужиоцевог права али указује да тужилац своје право не може остварити принудним путем. У току трајања застарјелости могу наступити одређене околности који утичу на ток самог рока. Код прекида и одрицања од застарјелости застарјевање почиње тећи изнова а вријеме које је протекло прије прекида односно одрицања не рачуна се у рок застарјелости. Иако прекид и одрицање од застарјелости производе исте правне учинке, ипак је ријеч о два различита института. За разлику од прекида застарјелости до кога може доћи и конклюдентним радњама дужника, одрицање од застарјелости подразумјева квалификовано признање, јер одредба члана 366. ЗОО захтјева да признање буде у писменој форми. Надаље, на ток застарјелости могу утицати одређени разлози који доводе до његовог застоја. Ријеч је о околностима које спријечавају почетак, ток или навршавање застарјелости. За разлику од прекида и одрицања, застој не поништава протекло вријеме јер, након што препрека отпадне, рок наставља да тече а вријеме које је протекло прије застоја рачуна се у рок застарјелости. Приговор застарјелости дужник може истаћи не само у одговору на тужбу, већ и на припремном рочишту те рочишту за главну расправу. Након тог тренутка, дакле након што је главна расправа закључена, тужени приговор више не може истаћи. О приговору застарјелости суд одлучује у пресуди а с обзиром да је у питању материјалноправни приговор његова основаност доводи до одбијања тужбеног захтјева.

⁷ Коментар закона о парничном поступку, „Нове новине“ Загреб 1957.година, стр 194

⁸ Коментар закона о парничном поступку у Федерацији БиХ и Републици Српској, Савјет Европе и Европска комисија, Сарајево 2005.година, страна 364

Садржај

1. Увод	2
2. Застарјелост- појам.....	2
3. Једногодишњи рок застарјелости.....	3
4. Прекид застарјевања.....	4
5. Одрицање од застарјелости.....	5
6. Застој застарјевања.....	5
7. Одлучивање о приговору застарјелости.....	6
8. Закључак.....	7